

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, доцента кафедри адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ Джафарової Марини Вячеславівни на дисертацію Шунька Миколи Григоровича «Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні», яка подана на захист до разової спеціалізованої вченої ради у Сумському державному університеті на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з планами відповідних галузей наук

Суди відіграють в Україні ключову роль у механізмі забезпечення прав людини та громадянина на справедливий суд та здійснення правосуддя.

Законодавчо встановлено, що систему судоустрою складають місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд та вищі спеціалізовані суди, які діють для розгляду окремих категорій справ.

Варто наголосити, що роль вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України визначається їх правовим статусом, оскільки саме вони покликані функціонувати як суди першої та апеляційної інстанцій і розглядати справи окремих категорій, що впливає із самої назви вищих спеціалізованих судів України. Зокрема, роль вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України полягає в їх компетенції та особливостях їх будови. Місце вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України визначається особливостями їх повноважень щодо розгляду та вирішення окремих категорій справ та їх завданнями, визначеними, наприклад, на рівні Закону України «Про Вищий антикорупційний суд».

Визначальне значення для належного та ефективного здійснення завдань цими судами відіграє теоретико-правове та нормативне обґрунтування статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. З огляду, на це вибір теми дисертаційного дослідження є доцільним та актуальним. Крім того, питання

статусу суддів має важливий аспект у запобіганні корупційним ризикам у судовій системі. Адміністративно-правовий статус може визначити процедури призначення, звільнення та дисциплінарної відповідальності суддів. Також вивчення адміністративно-правового статусу суддів допоможе забезпечити відповідність внутрішнього законодавства міжнародним нормам.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року та науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, полягає в тому, що в дисертації на підставі дослідження значної кількості законодавчих актів та літературних джерел сформульовано основні положення щодо адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб, ґрунтуючись на комплексному аналізі законодавства України, міжнародних нормативно-правових актів та судової практики, визначити сутність та розкрити особливості адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні, виявити недоліки і прогалини в законодавстві та з'ясувати перспективи його подальшого вдосконалення.

Для досягнення зазначеної мети було виокремлено відповідну кількість окремих завдань, серед яких: 1) дослідити поняття та сутність адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів; 2) з'ясувати місце та роль

судді вищого спеціалізованого суду України в судовій гілці влади; 3) охарактеризувати принципи діяльності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; 4) розкрити вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду судді вищого спеціалізованого суду України; 5) визначити повноваження суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; 6) окреслити адміністративні права та обов'язки суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; 7) охарактеризувати юридичну відповідальність суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; 8) узагальнити зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання статусу суддів спеціалізованих судів; 9) визначити напрями вдосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, кодифіковані нормативно-правові акти, закони та підзаконні акти, нормами яких прямо чи опосередковано визначають адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Інформаційною й емпіричною основою дослідження є узагальнення практики діяльності судових органів, довідкові видання, статистичні матеріали, а також власний практичний досвід дисертанта роботи в органах державної влади.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, що висуваються до подібного виду робіт і наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Зміст дисертації свідчить про написання її українською мовою в науковому стилі.

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано й обґрунтовано низку положень та висновків теоретичного та практичного характеру, серед яких важливо відзначити наступні.

Так, дисертантом було встановлено та обґрунтовано, що вимоги до кандидатів на посаду судді вищого спеціалізованого суду в Україні слід поділяти загальні та специфічні (стор. 121).

Цікавим вбачається підхід, відповідно до якого недоторканість суддів є анахронізмом та істотно порушує принцип рівності громадян, адже чітко фіксує привілейоване становище для певних осіб у зв'язку з належністю до певної професії (стор. 179).

Дисертантом також було проведено класифікацію повноважень суддів вищих спеціалізованих судів на підставі наступних критеріїв: а) змістом; б) метою; в) стадією судового розгляду; г) сутністю; д) спеціалізацією та юрисдикцією (стор. 112).

Також у роботі містяться положення, що дістали подальшого розвитку, серед яких типологізація прав суддів за кількома критеріями: 1) формою закріплення (конституційна, профільна, акти процесуального законодавства та правила етичної поведінки суддів); змістом (права, що забезпечують особливий правовий статус судді та його правовий захист; права, що сприяють безпосередньому виконанню службових обов'язків; права, які допомагають судді реалізувати належні йому конституційні права та основні свободи, закріплюють можливість користуватися соціальними благами); сутністю суб'єктивного права (статусні й процесуальні права судді вищого спеціалізованого суду України); можливість створення розгалуженої системи антикорупційних судів.

У першому розділі дисертації детально аналізується поняття «адміністративно-правового статусу» в цілому та «адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів»; висвітлено питання природи функцій судді вищого спеціалізованого суду України, охарактеризовано принципи діяльності суддів вищих спеціалізованих судів.

У другому розділі дисертації доведено, що важливість та значущість посади судді обумовлює існування певних чітких вимог, яким повинна відповідати особа,

яка претендує на зайняття посади судді. Такі вимоги стосуються як професійних якостей такого спеціаліста, так і особистісних. Зазначені вимоги можуть бути загальними, тобто характерними для всіх суддів, а також специфічними, що притаманні лише суддям вищих спеціалізованих судів та обумовленими специфікою підсудності конкретного вищого спеціалізованого суду. Також здійснено детальну змістовну характеристику всіх обов'язків суддів вищих спеціалізованих судів. Спираючись на проведений аналіз, з'ясовано, що їх законодавче формулювання потребує певного уточнення та додаткового роз'яснення, що також сприятиме їх правильному розумінню, а отже, й реалізації.

У третьому розділі дисертації акцентовано на доцільності запозичення досвіду японських судів з інтелектуальної власності в контексті важливості підвищення вікового цензу для суддів, адже існуючий вік є недостатньо обґрунтованим та потребує збільшення принаймні до сорока років, що також забезпечить реалізацію принципу внутрішнього переконання судді, яке буде повністю сформованим та об'єктивованим на момент досягнення сорокарічного віку.

Значний науковий інтерес становить пропозиція автора сформульована на основі досвіду Федерального патентного суду в Німеччині. Зокрема, встановити вимогу відносно «технічної підготовки» суддів у Вищому суді з питань інтелектуальної власності: наявність освіти у технічній галузі або стажу роботи у технічній сфері. Подібний підхід зможе більш раціонально використовувати бюджетні кошти, оскільки зникає необхідність залучати технічних консультантів.

Значення для науки і практики отриманих результатів

Одержані результати дисертаційного дослідження М. Г. Шунька можуть бути використані для вдосконалення процесу добору та діяльності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні. Сформульовані й обґрунтовані висновки та положення також можуть бути використано в науково-дослідній сфері – бути

основою для розробки подальших напрямів удосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підставу для твердження, що вона характеризується логічним і чітким змістовим наповненням, науково коректними та переконливими висновками. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-правові засади дослідження адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні»* досліджено поняття та сутність адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів; з'ясовано місце та роль судді вищого спеціалізованого суду України в судовій гілці влади; охарактеризовано принципи діяльності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

Другий розділ дисертаційного дослідження *«Характеристика елементів адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні»* присвячено розкриттю вимог, що висуваються до кандидатів на посаду судді вищого спеціалізованого суду України; визначенню повноважень суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; окресленню адміністративних прав та обов'язків суддів вищих спеціалізованих судів в Україні; характеристиці юридичної відповідальності суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

У третьому розділі *«Шляхи удосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні»* дисертантом охарактеризовано зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання статусу суддів спеціалізованих судів та визначено напрями вдосконалення адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

Позитивно слід відмітити кількість наукових публікацій автора та апробацію результатів дисертаційного дослідження. Зокрема, результати

дисертації висвітлено у 8 авторських публікаціях, серед яких 3 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні іншої держави та 4 тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Академічна доброчесність.

Під час вивчення тексту дисертаційного дослідження та наукових праць Шунька Миколи Григоровича фактів порушення академічної доброчесності встановлено не було, саме тому дисертацію слід вважати оригінальним науковим дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження М. Г. Шунька, слід звернути увагу на окремі спірні, іноді дискусійні положення та висловити деякі зауваження, як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1. Так, на сторінці 42 дисертації автор вказує на «неоднозначність ролі суду з погляду його значення для суспільства». Висловлена теза, як вбачається, потребує конкретизації. Адже, з одного боку, суд, виконуючи, насамперед, охоронну функцію, за своїми якостями, кадровим складом і положеннями в державному механізмі має консервативну природу, характеризується високим ступенем бюрократизму, а з іншого боку – захищає права індивіда від свавілля держави й тиску «більшості», відстоює законні інтереси «меншини», оберігаючи в такий спосіб свободу особистості».
2. На сторінці 159 дисертації акцентовано увагу на необхідності виокремлення чотирьох основних моделей антикорупційних судових органів: 1) окремі спеціалізовані судді (Бангладеш, Кенія), призначені в судах загальної юрисдикції; 2) суди першої інстанції (Словаччина, Хорватія, Пакистан); 3) спеціалізований антикорупційний суд, наділений виключною юрисдикцією у справах про корупційні правопорушення з можливістю оскарження своїх рішень до Верховного суду; 4) гібридні

суди (Філіппіни) – антикорупційний суд може набувати як судом першої інстанції у складних справах про корупцію, так і апеляційним судом для інших справ про корупцію, що розглядаються в судах загальної юрисдикції. Скарги на рішення антикорупційних судів подають до Верховного суду; 5) паралельні суди (Болгарія, Індонезія, Малайзія) – система антикорупційних судів, що вміщує як суди першої інстанції, так і апеляційні суди. Разом із тим, автор не висловлює власну позицію щодо того, яка саме модель організації антикорупційних судових органів є найбільш ефективною.

3. На сторінці 164 роботи дисертант загострює увагу на можливості залучення іноземних суддів до процесу правосуддя в Україні. Як уявляється, цей припис прямо суперечить нормам Конституції України і тому потребує свого обґрунтування під час захисту.
4. Дисертантом також зосереджено увагу на тому, що суддями вищих спеціалізованих судів в Україні можуть бути лише особи, які мають науковий ступінь кандидата (доктора) юридичних наук або доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (стор. 170). Вважаю, що подібна теза є не до кінця сформованою та доведеною.
5. На сторінці 92 дисертаційного дослідження, аналізуючи специфічні вимоги до кандидата на посаду судді вищого спеціалізованого суду, автор зазначає: «суди виявляються закритими для юристів-професіоналів із багаторічним досвідом роботи і бездоганною репутацією, які є вихідцями не з судової системи, а, наприклад, із прокуратури чи адвокатури. Навіть найуспішнішим працівникам прокуратури та адвокатам доступні лише посади суддів у судах найнижчої ланки, що може перешкодити виникненню в них бажання почати суддівську кар'єру». Вважаю, що подібна теза потребує додаткового аналізу, деталізації та висловлення авторської позиції відносно її об'єктивності.

Разом із тим, не дивлячись на висловлені зауваження, які мають більш дискусійний характер, є підстави вважати, що дисертація «Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні» носить характер самостійної, достатньо кваліфікованої наукової праці, в якій отримано нові результати та висновки. Рецензована дисертація містить раніше не представлені положення, отримані автором особисто. Дисертація має відповідну наукову цінність і містить важливі положення для подальшого розвитку та вдосконалення чинного законодавства України у сфері адміністративно-правового статусу суддів вищих спеціалізованих судів в Україні.

Викладене дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація на тему «Адміністративно-правовий статус суддів вищих спеціалізованих судів в Україні», яка підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктор філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Шунько Микола Григорович, заслуговує на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри адміністративного права
та процесу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Марина Джафарова